

Tarih Nasıl Yazılır? Tarihyazımı İçin Çağdaş Bir Metodoloji, Ed.
Ahmet Şimşek, Tarihçi Kitabevi, İstanbul, 2011.

Akif PAMUK*

Tarihin nasıl yazılacağı bahsi tüm tarihçilerin ve tarih öğrencilerinin cevap aradığı konular arasında ilk sıralarda yer alır. Bir tarih öğrencisi veya okuru için tarihçi tarafından kaleme alınan metnin nasıl ortaya çıktığı sorusu, karşılaştığı metinle okurun girmiş olduğu etkileşimin ürünüdür. Okurun metni zihninde yeniden inşa etmesi, analiz etmesi, hemfikir olduğu düşünceleri ve bunların ortaya çıkışlarını fark etmesi müellifin de zımnen beklediği bir durumdur.

Editörlüğünü Ahmet Şimşek'in yaptığı *Tarih Nasıl Yazılır? Tarihyazımı İçin Çağdaş Bir Metodoloji* bu soruya cevap aramak için ortaya çıkan bir kitap. Kitap 14 bölümden oluşmakla birlikte dört ana eksene oturuyor. Bunlar; Teorik Arka Plan, Metodoloji, Uygulama Örnekleri ve Söyleşiler.

Tarihsel metnin ortaya çıkışında teorik arka planın ne'liği önemli bir tartışma konusu. Müellifin tarih epistemolojisine dair söyledikleri ve/veya söyleyeceklerinin anlam kazandığı yer, ortaya koymuş olduğu eser. Başka bir deyişle; müellifin tarih algısı, ortaya çıkan eseri şu veya bu biçimde belirlemektedir. Kendi içinde tutarlı olan metinlerin diğerlerinden farklılaştığı muhakkak. Postmodern tarih yazımını benimseyen bir müellifin Ahmet Cevdet Paşa'yı takdirle karşılaşması da bu sebepten. Bu açıdan bakıldığında karşılıklı bir etkileşim söz konusu, teorik arka plan ile ortaya çıkan eser arasında. Bu bağlamda üzerine konuştuğumuz kitap, mevcut tarih paradigmasını tanıtarak yola koyuluyor. Bu tanımları yaparken de farklı bir bölümde kavramların anlamlarını tartışmaya açılıyor. Kavramların tanımlanması oldukça önemli. Pozitivist tarih paradigmasının nesnelliğe yüklemiş olduğu anlamla, postmodern tarih paradigmasının yüklemiş olduğu anlam farklı. Ayrıca, tarih disiplininin

* Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Tarih Eğitimi, akifpamuk@marmara.edu.tr.

kendine has kavramlarının açıklanması, kitap içerisinde farklı bir alt bağlamı da hissettirmeden ortaya çıkarıyor. Kitabın tamamından sonra “nesnellik nedir” sorusuna verilecek yanıtlar bu alt bağlamı ortaya çıkartacaktır. Teorik arka planın tanımlanması, mevcut tarihsel metinlerin okur tarafından anlamlandırılması açısından oldukça yerinde.

Teorik arka planın tanımlanmasından sonra elbette sıra metodolojiye geliyor. Tarihçi “kaynakları nasıl tasnif eder”, “hangi kaynakları kullanır”, “kaynakları nasıl eleştirir”, “internetin tarih metni oluşturmada yeri nasıl olmalıdır”, “nasıl kaynak gösterilmelidir”, “sanal arşiv ve kütüphaneler nasıl kullanılır” gibi sorulara cevap aranıyor. Bu bölüm tarihsel metni oluşturmadaki önemli süreçlerden birisi olan mutfak kısmını okura aktarıyor. Diğer metodoloji kitaplarından ayrılan yönü ise, çağdaş bilgi elde etme araçlarının da bu sürece dahil edilmesi.

Bu iki bölüm aslında okur için işin teorik ve metodolojik yönü olarak daha kitabi ve kurgusal kısmını oluşturuyor. Bu iki bölümün sonunda, uygulama örnekleri ve alanında başarılı olmuş tarihçilerle yapılan söyleşilerle model alma yoluyla öğrenme ekseninde farklı açılımlara ufuk açıyor. Kaynakları kullanarak metnin ortaya çıkma sürecinin yazıldığı bölümde, kaynakların nasıl kullanılacağı, nasıl bir metnin inşa edileceği tartışmaya açılıyor.

Bu kısımda üç yazı üzerinde durmak istiyorum. Bunlardan ilki Gülin Karabağ’ın *Disiplinlerarası Tarih Çalışması* adını taşıyor. Türkiye yazınında sıklıkla metodoloji kitaplarında gördüğümüz ve hatta ÖSS müfredatında ilk üniteye yer alan tarih ve diğer disiplinlerle ilişkisini farklı bir bağlamda bulmanız mümkün. Teorik olarak tarih disiplinini diğer disiplinlerle ilişkili göstermek işin kolayına kaçmak. Şöyle ki salt teorik olarak tarihin coğrafya ile ilişkili olduğu bilgisi bir ön kabul olarak karşımıza çıkıyor. Benzer bir düşünceyi Zeki Velidi Togan’da da görmek mümkün. Fakat “bu ilişkinin metne yansımış hali nasıldır” sorusuna cevabı mevcut metinler vermiyordu. Bu yazıda Karabağ net bir biçimde tarihin sosyolojiyle olan ilişkisini Kemal Karpat’ın *Osmanlı Nüfusu (1830-1914) Demografik ve Sosyal Özellikleri* metninden alıntılar yaparak okura sunuyor. Yine benzer biçimde tarih coğrafya ilişkisini 2011 TÜBİTAK Proje Yarışmasında Türkiye birincisi olan Erknaz Ecehan Erk’in *Bir Destan Stratejisi: Çanakkale Üzerine Bir Mekan Analizi* örneğinde tartışmaya açıyor. Bir tarafıyla bugüne kadar sıklıkla karşılaştığımız tarih ve diğer disiplinlerle ilişkiyi teorik olarak ortaya koyup, diğer taraftan da bu

teorinin tarihsel metinlerde nasıl ortaya çıktığını tartışmaya açmak tarih yapma işinin pratik tarafında diğer disiplinlerle ilişkinin nasıl kurgulandığını örneklerle ortaya koymuş oluyor.

Dikkatimi çeken diğer bir yazı da Nurcan Abacı'nın *Bir Tarih Metni Nasıl İnşa Edilir?* isimli çalışması. Bu makalenin iki boyutu var. İlki, bir tarih araştırmacısının metni ortaya koyarken takınacağı tavır ve süreci nasıl kontrol edeceği. Abacı Uludağ Üniversite'sinde vermiş olduğu metodoloji derslerinde karşılaştığı olayları ve deneyimini açık bir biçimde aktarıyor. Tecrübesini metne yansıttığı muhakkak. Bursa Şer'iyye Sicilleri'nden almış olduğu bir belge üzerinden sürecin nasıl işlediğini adım adım tartışmaya açıyor. "Dimitri'nin kızları"yla ilgili olan ilk belgeden yola çıkarak, araştırmacının hangi düzeyde farklı açılımları yakalayabileceğini tanımlıyor. Diğer taraftan benim en çok dikkatimi çeken ikinci boyutu oldu. Bu boyutta yazma sürecinde daha insani özelliklere dikkati çekiyor. Açık yüreklilikle söylemek gerekirse, yazım sürecindeki temel kurallara ek olarak informal bir takım kurallara atıflarda bulunması metni daha ilgi çekici kılmış. Danışmanın kaynakçaya bakıp, neden benim konu hakkında yazdığım makale yer almamış sorusu informal kurallar bakımından değerlendirildiğin yerinde bir tesbit gibi geldi. Ayrıca metnin başlığının nasıl yazılması gerektiği sorusuna kendi yazdığı metnin başlığından yola çıkarak tanımlaması da dikkati çeken başka bir husus.

Son olarak ta, *Modern Zamanın Tarihi* kitabıyla tanıdığımız Levent Yılmaz'ın mükemmel kritiğini tartışmaya açmak isteğimdeyim. Yılmaz Cemal Kafadar'ın *Kim Var İmiş Biz Burada Yoğ İken* isimli çalışmasının giriş kısmını *Bir Tarihçinin Metnini Okumak* başlığıyla sunmuş. Kitap ve yazarı hakkında kısa bilgiler verdikten sonra, Kafadar'ın metninin satır aralarını bize sunuyor. O kadar farklı bir boyuttaki metin, okurken sanki Yılmaz'ın yazdıkları başka, Kafadar'ın yazdıkları başka bir metinmiş hissiyatı yaratıyor. Popüler kültürü Kafadar'ın metniyle tanımlamaya çalışması ayrı bir renk katıyor. Özellikle Kafadar'ın metninin ruhunu yansıttığı bir paragraf aslında tüm hikayenin en can alıcı noktası.

Çünkü Kafadar'ın sözleriyle Köprülü'nün başlattığı edebiyat tarihi çalışmaları bir Osmanlı kültür tarihine gidecek yolu açmasına rağmen, nedense sürdürülememiştir. Annales'in "Braudelci" yanını öne çıkarıp, "Febvreli" yanını ihmal eden sonraki kuşak Osmanlı tarihçiliği de, tarihin içindeki "insan" unsurunu biraz değil, çokça ihmal etmiştir.

Tarih metninin tarihçinin metodolojiye ve hayata karşı tutumuyla anlaşılabilceğini ifade eden metin, tarih yoktur, tarihçi vardır önermesini başka bir bakışla bize sunuyor.

Diğer taraftan da Ahmet Yaşar Ocak'tan Halil İnalçık'a kadar ünlü tarihçilerle yapılan söyleşilerle onların çalışma yöntemleri okura aktarılıyor. Bu yönüyle kitap, diğer metodoloji kitaplarından kalın çizgilerle ayrılıyor. Tarih yapma eylemine katılmak isteyen bireylere farklı yöntemler ve bakış açıları sunuyor.

Sonuç olarak, bir taraftan tarih yapma işinin teorik zeminin yer aldığı, diğer taraftan da uygulama örneklerinin yer aldığı kitabı bitirdiğinizde tarihin nasıl yazıldığını, yazılabileceğini ve hatta tarihi nasıl yazabileceğinizin cevabını bulmanız mümkün. Bundan sonra ise, en çok merak ettiğim Türkiye'de tarihyazımında, Carlo Ginzburg'un *Peynir ve Kurtlar* ve/veya Nathalie Zemon Davis'in *Martin Guerre Döndü* gibi eserlerle buluşup buluşamayacağımız.